

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ή ανακάλυψις τῶν δύο ὕμνων εἰς Ἀπόλλωνα καὶ τοῦ ἑτέρου αὐτῶν ἄνευ φθογγοσήμων ἀνεκίνησε τὸ ζήτημα τῆς παρ' Ἑλλησι μουσικῆς, ἡς τοσαῦτα εἶνε τὰ σκοτεινὰ σημεῖα. Ἰδίως τὸ ζήτημα ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον ἢ οὐχι τὴν Ἀρμονίαν, οἴαν [...] ἀνέπτυξε τοσοῦτον τεραστίως ἡ [...] καὶ σύγχρονος, ἵδια ἢ τοῦ Βάγγερ [μουσικῆ], ἔξηγειρε μεγάλας ἀντιλογίας καὶ συζητήσεις. Καὶ αὐτῆς τῆς λέξεως ἢ σημασία κατὰ τὸν *Lavoix*⁽¹⁾ μετεβλήθη, [καθόσον] αὕτη τὸ πάλαι ἐδήλου ἢ τὸ σύμφωνον τῇ μουσικῇ ἢ τὸν τρόπον, καθ' ὃν [...] μελῳδία τις καὶ οὐχὶ ὡς παρ' [ἡμῖν] σύγχρονον ἀνάκρουσιν τῶν τόνων [ἥτις παράγει:] εὐάρεστον συμφωνίαν.

Ἐγνώριζον ἄρα γε ταύτην τὴν τελευταίαν οἱ Ἑλληνες;...

[Ἄπὸ] τεσσάρων αἰώνων οἱ ιστορικοὶ μουσικῆς καὶ θεωρητικοὶ ἀμφισβητοῦσι τοῦτο [...]. Ἄνα εἰκοσαετίαν ἀναφαίνεται [...] πραγματευόμενον τὸ θέμα, ἀλλ' ἀπράκτως. Οὐδὲν κείμενον ἐσώθη λιον τὸ ζήτημα τῆς ἀρμονίας. Οἱ ἀρχαῖοι ἔψαλον εἴτε συμφώνως, εἴτε τὴν διὰ πασῶν, καθ' ἥν αἱ τῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν φωναὶ συνηλείφοντο εἰς φωνικήν ἀρμονίαν. Ἐὰν ὄργανόν τι συνώδευε τὴν φωνήν, ἐγίνετο τοῦτο ἐν συνηχήσει ἢ ἄλλως τὸ ὄργανον ἐπανελάμβανε τῶν ὥδην κατὰ μίαν διὰ πασῶν βαρύτερον ἢ ὁξύτερον, ὅπερ καὶ ἐκαλεῖτο *μαγαδίζειν*.

Ο. κ. Εὐστάθιος Θερειανός, ἀρχιμανδρίτης, πραγματευόμενος περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων λέγει τὰ ἔξῆς ἀξιοσημείωτα. «Υπάρχουσι χωρία τινὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἅτινα οἱ τῆς πολυφωνίας, δηλ. τῆς ἀρμονίας, συνήγοροι, ἐπάγονται εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μουσικὴ δὲν ἔτοιος μόνον. Βεβαίως ἔτοιος οὐ μόνον ὄμότονος (unison) ἀλλὰ καὶ πολύφωνος· ἡ πολυφωνία ὅμως ἔτοιος προσὸν τῆς ὄργανικῆς, οὐχὶ δὲ τῆς φωνητικῆς μουσικῆς. (Διὰ τῆς λέξεως «πολυφωνία» νοοῦμεν πολύφωνον ἐτεροφωνίαν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς συνῳδίαν πολλῶν καὶ ὄμοτόνων φωνῶν).

Ο Βέστφαλ ἀπέδειξεν ὅτι μεταξὺ τῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς τῶν νεωτέρων πολυφωνίας ὑπάρχει ἡ στοιχειώδης αὔτη διαφορά, ὅτι, τῆς μὲν εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἢ πολυφωνία ἔγκειται οὐ μόνον εἰς τὰ ὄργανα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μέλη. *Πολύφωνον δέ μέλος*, δηλ. ὥδικὴν ἀρμονίαν, κατὰ τὴν νῦν ἔννοιαν, δὲν ἐγίνωσκον οἱ Ἑλληνες, καθ' ὅσον τὸ *πολύφωνον μέλος* εἶνε προϊὸν τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Η πολυφωνία ἀπετελεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τῶν συμπαρακολουθούντων εἰς τὸ μέλος ὄργανων· ἐπομένως ἔτοιος «πολυόργανος συνῳδία» καὶ οὐδὲν πλέον. Οἱ ἀρχαῖοι χορῳδοὶ ἔψαλλον ὄμοτόνων, τουτέστιν ἔψαλλον μόνον τὴν μελῳδίαν, ἡ δὲ τῶν χορῳδῶν καὶ τῶν μονῳδῶν ἀντίθεσις, οὐδένα τεχνικῶς ἀρμονικὸν χαρακτῆρα ἔχουσα, ἐδηλοῦτο μόνον διὰ τῆς παρὰ τοῖς χορῳδοῖς μείζονος φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐκτάσεως τῆς φωνῆς, εἰς ἥν προσεπετίθετο καὶ τὸ διάφορον τῶν τόνων μέγεθος. Βεβαίως ἐπειδὴ ὑπῆρχον ἐν τῷ αὐτῷ χορῷ ὁξύφωνοι, βαρύφωνοι καὶ μεσόφωνοι, προέκυπτον διάφοροι «τόνοι» φωνῆς· καὶ τότε ὅμως οἱ τὸν χορὸν ἀπαρτίζοντες ἔψαλλον τὸ μέλος ἐν τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ οὐδαμῶς μετέβαλλε τὴν μελῳδίαν, ἥτις πραγματικῶς θὰ μετεποιεῖτο εἰς ἀρμονίαν κατὰ τὸ νέον σύστημα, ἐὰν οἱ χορευταὶ ἔψαλλον ἐν τῇ διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε. Τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ μαρτυρία ὅτι «διὰ πέντε οὐκ ἄδουσιν ἀντίφωνα» εἶνε ἀπόδειξις ἀναμφήριστος ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν δὲν ὑπῆρχεν ἡ πολυφωνία τοῦ μέλους, ἡ σήμερον λεγομένη ἀρμονία.»⁽¹⁾

¹ Ιστορία τῆς Μουσικῆς· μετάφρασις τῆς Ἀθηνᾶς Σερεμέτη, σελ. 37.

¹ « Περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ιδίως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπὸ Εὔσταθίου Θερειανοῦ ἀρχιμανδρίτου ἐν Τεργέστῃ 1876· σελ. 90».

“Ωστε φαίνεται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ἦτο ἀπλῆ τις καὶ μελωδικὴ ὄμοιάζουσα πρὸς τὴν γραφικὴν των. Οἱ Ἑλληνες οὐδέποτε ἡγάπησαν τὰ πολλὰ χρώματα καὶ τὰς ἔξεζητημένας βαρείας ἀρμονίας. Ὁ ὄφθαλμός των συνειθισμένος εἰς τὰς λεπτὰς καὶ γραφικὰς ὁροσειρὰς τοῦ Ὅμητροῦ ὡς καὶ εἰς τὰς γλυκείας ὄφρυς τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Ἐλικῶνος, δὲν ἡρέσκετο εἰς τὰ περίπλοκα καὶ παρδαλὰ μέλη τῶν δυτικῶν καὶ ὑπεραλπείων λαῶν. Ὁ Εύρωπαῖος τῆς σήμερον, ἐὰν δὲν ἀκούσῃ μουσικὴν πολυόργανον, ταραχώδη, ποικιλόφθογγον μὲν χαλκᾶ ἔγχορδα καὶ ἐμπνευστὰ ὄργανα, μὲ τύμπανα καὶ πλεῖστα ἄλλα προσαρτήματα δὲν συγκινεῖται, οὐδὲ εὔχαριστεῖται. Αἱ αἰσθήσεις τῶν λαῶν τούτων εἶνε παχύτεραι, ἀμβλύτεραι καὶ τοῦτο διότι ἡ φύσις αὐτῶν εἶνε ψυχροτέρα. Παρ’ ἡμῖν ὄλιγοι τόνοι κιθάρας, λεπτοτάτη ὡς αὔρα ἡχώ διαύλου (solo) ἥ καὶ φωνῆς ἀδούσης ἐν **έλαττονι** (μινόρι), ἀρκεῖ ὅπως συγκινήσῃ καὶ θέλξῃ, ἀρκεῖ ὅπως ἡ φωνὴ ἐκείνη εἰσδύση εἰς τὰ μυχιαίτατα τῆς καρδίας μας καὶ ἔξεγείρῃ παλαιὰ ἄλγη καὶ καθεύδοντας πόνους!...

Τέσσαρα τεμάχια ἄσματος διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς τέχνης: α') ἡ μελωδία τοῦ πρώτου Πυθίου τοῦ Πινδάρου, β') ὁ τῶν δύο ὕμνων τοῦ Διονύσου εἰς Καλλιόπην καὶ εἰς Ἀπόλλωνα καὶ γ') ὕμνος τοῦ Μεσομήδους εἰς Νέμεα. Πρὸς δὲ καὶ μουσικός τις πάπυρος τοῦ Εύριπίδου, ἀρτίως ἀνακαλυφθείς. Πάντες οὗτοι ἐσχολιάσθησαν, ἐμελετήθησαν καὶ μετεφράσθησαν εἰς νεωτέραν μουσικήν. Ὁ **Βικέντιος Γαλιλαῖος**, πατὴρ τοῦ μεγάλου Γαλιλαίου, ἦν ὁ πρῶτος ὅστις ἐδημοσίευσε τούτους μὲ τὰ ἑλληνικὰ φθογγόσημα ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1581. Βεβαιοῦ δὲ οὗτος ὅτι ἀπέκτησε ταῦτα παρ’ εὐπατρίδου Φλωρεντίνου, ἀντιγράψαντος ἀκριβῶς ἐκ τίνος ἑλληνικοῦ χειρογράφου διατηρουμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ καρδιναλίου **Sant-Angelo** ἐν Ῥώμῃ, ἐν τῷ ὅποιώ εὐρίσκετο προσέτι καὶ τὸ περὶ μουσικῆς σύγγραμμα τοῦ Ἀριστείδου Κυντιλιανοῦ. Ἀλλ’ ἐν τῇ ἐκδόσει ἐκείνῃ δὲν συμπεριελαμβάνετο καὶ τὸ πρῶτον μνημονευθὲν πυθικὸν τοῦ Πινδάρου, ὅπερ ὀφείλομεν τῷ πατρὶ **Kircher** ἀνακαλύψαντι αὐτὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἅγιου Σωτῆρος ἐν Σικελίᾳ.

Εἶνε δὲ οἱ ὀκτὼ πρῶτοι στίχοι τοῦ Πινδάρου γεγραμμένοι μεταξὺ δύο γραμμῶν μουσικῆς. Ἡ μουσικὴ δ’ αὕτη εἶνε σεσημασμένη διὰ τῶν χαρακτήρων, οὓς ὁ Ἀλύπιος ἀποδίδει εἰς τὸ λυδικὸν νόμον, (*mode*). Ὁ Ἀλύπιος ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔζησε περὶ τὸ 369 μ.Χ. Τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς χειρόγραφὸν του ὅπερ διατηρεῖται ἐν τῷ Ἅγιῳ Σωτῆρι ἐν Βονωνίᾳ, εἶνε σπουδαιότατον λείψανον καλλιτεχνικὸν καθ’ ὅσον πολλὰ μᾶς διδάσκει περὶ τῶν ἀρχαίων φθογγοσήμων.

Χάριν περιεργείας καὶ διὰ τὴν σπάνιν τοιαύτης ἀρχαιοτάτης μουσικῆς συνθέσεως παρατιθέμεθα ὡδε τὸ μικρὸν τοῦτο τεμάχιον ὅπερ εἶνε κατακεχωρισμένον ἐν τῇ συντόμῳ ἰστορίᾳ τῆς μουσικῆς τῆς κυρίας Bawr. (ι)

¹ Histoire de la Musique par Madame de Bawr Paris, 1823, σελ. 40.

Ως φανερὸν γίνεται ἐκ τοῦ ἄνω διαγράμματος, ὅπου φέρονται καὶ τὰ ἀρχαῖα σημεῖα, οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο ὡς φθογγόσημα αὐτὰ ταῦτα τα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ὑπῆρχον μάλιστα δύο συστήματα, ἐν διὰ τὸ ἐνόργανον καὶ ἔτερον νεώτερον διὰ τὴν φωνητικήν. Πρβ. Von Jan ἐν τῷ Denkmäler des Klassischen Altertums A. Baumeister. München 1887 σελ. 982.

Άλέξ. Φιλαδελφεύς.

(επεται τὸ τέλος)